

University of Groningen

Onderzoek naar kenmerken van procedurele gerechtigheid bij rapportage pro Justitia

Hummelen, Ko; van Esch, Corrie

Published in:
Omwervingen tussen psychiatrie en recht

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Hummelen, K., & van Esch, C. (2015). Onderzoek naar kenmerken van procedurele gerechtigheid bij rapportage pro Justitia. In P. A. M. Mevis, J. H. M. Tulen, B. C. M. Raes, E. A. Mulder, M. J. F. van der Wolf, & S. R. Bakker (Eds.), *Omwervingen tussen psychiatrie en recht: liber amicorum prof.dr. H.J.C. van Marle* (pp. 315-326). Wolters Kluwer.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

1 Procedurele gerechtigheid

Het begrip procedurele gerechtigheid (*procedural justice*) verwijst naar de invloed van de wijze waarop een procedure (die leidt tot een rechterlijke beslissing) verloopt op de waardering door de betrokkene van het rechterlijk oordeel. Thibaut & Walker zijn de eersten die aantonen dat naarmate een procespartij meer in de gelegenheid wordt gesteld informatie aan de rechter te verstrekken, de uitkomst van het rechterlijk oordeel vaker als rechtvaardig wordt gezien en wordt geaccepteerd.¹ Een bepalende factor hierbij is de mate waarin een partij door eigen inbreng (*voice*) controle kan hebben over het verloop van de procedure en daarmee de uitkomst kan beïnvloeden. Ander onderzoek laat zien dat ook de interactie tussen de beslisser en de procespartij, en de mate waarin de laatste wordt geïnformeerd over de procedure, invloed heeft op het rechtvaardigheidsoordeel.²

De uitkomsten van onderzoek naar procedurele gerechtigheid blijken nogal te verschillen. Deze zijn afhankelijk van het type rechtsgang dat wordt onderzocht. Zo is er onder andere een verschil in bevindingen tussen civiele en strafrechtelijke procedures. Niet altijd is de uitkomst dat het meer gelegenheid geven tot het inbrengen van de eigen zienswijze door een procespartij leidt tot een toename van de acceptatie van het rechterlijk oordeel. Ook leidt het accepteren van een rechterlijk oordeel niet

■ Prof. dr. J.W. Hummelen is bijzonder hoogleraar Forensische psychiatrie, Rijksuniversiteit Groningen en als psychiater verbonden aan de forensisch psychiatrische afdeling 'de Boog', GGNet, Warnsveld; mr. dr. C.M. van Esch is universitair docent Strafrecht Universiteit Leiden en jurist NIFP Zuid-Nederland.

1 J. Thibaut & L. Walker, *Procedural justice. A psychological analysis*, Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates 1975.

2 B.C.J. van Velthoven. 'Over het relatieve belang van een eerlijke procedure: procedurele en distributieve rechtvaardigheid in Nederland', *Rechtsgeleerd Magazijn THEMIS*, 2011, p. 7-16.

altijd tot naleving van de rechterlijke beslissing.³ Procedurele gerechtigheid is overigens ook buiten het juridisch kader onderzocht zoals bij contacten met de politie.⁴

Thans worden er meerdere factoren onderscheiden die het rechtvaardigheidsoordeel beïnvloeden. Van Velthoven geeft hiervan het volgende overzicht:

- Informatieve kenmerken waaronder heldere op de ontvanger afgestemde informatie over het verloop en de uitkomst van de procedure;
- Procedurele kenmerken zoals hoor en wederhoor;
- Interpersoonlijke kenmerken zoals een respectvolle bejegening.⁵

2 Rapportage pro Justitia

Voor een onderzochte in het strafrecht maakt een onderzoek pro Justitia een belangrijk onderdeel uit van de rechtsgang. Bij het analyseren van het gedragsdeskundig onderzoek vanuit het referentiekader van procedurele gerechtigheid, zijn de volgende kenmerken te onderscheiden.

De *informatieve* kenmerken van de procedurele gerechtigdheid komt bij een rapportage pro Justitia naar voren in de informatieplicht, waarbij de gedragsdeskundige voorafgaand aan het onderzoek de onderzochte duidelijk maakt wat het doel van het onderzoek is, welke vraagstelling hem is voorgelegd en wat de rol van de onderzoeker is.⁶ Het informeren van de onderzochte over de mogelijkheid om een klacht in te dienen over het onderzoek en de verslaglegging daarvan door de rapporteur, wordt in de jurisprudentie niet beschreven als vallend onder de informatieplicht. Toch moet die naar onze mening daar wel toe gerekend worden.

De *procedurele* kenmerken bestaan uit het bespreken van het onderzoeksverslag en het recht van de onderzochte op inzage in het rapport en de mogelijkheid eventuele feitelijke onjuistheden te corrigeren.

Bij de *interpersoonlijke* kenmerken staat het door de gedragsdeskundige respectvol bejegenen van de onderzochte centraal.

3 B.C.J. van Velthoven, 'Empirische kennis over de effecten van procedurele rechtvaardigheid geeft vooralsnog weinig houvast voor justitiële beleidsvorming', *Rechtsgeleerd Magazijn THEMIS*, 2012, p. 182-184.

4 J.D. Livingstone, S.L. Desmaris, C. Greaves, R. Parent, S. Verdun-Jones & J. Brink, 'What influences perceptions of procedural justice among people with mental illness regarding their interactions with the police?', *Community Mental Health*, 2014, p. 281-287.

5 B.C.J. van Velthoven 2011.

6 C.M. van Esch, *Gedragsdeskundigen in strafzaken*, Assen: van Gorcum 2012.

In onderstaand schema staan de hierboven genoemde onderdelen gerangschikt.

<i>Procedurele gerechtigheid</i>	<i>Rapportage pro Justitia</i>
Informatieve kenmerken	Informatieplicht Klachtmogelijkheid
Procedurele kenmerken	Bespreken van verslag Inzagerecht Correctierecht
Interpersoonlijke kenmerken	Respectvolle bejegening

Zoals hiervoor genoemd, is de invloed van kenmerken van procedurele gerechtigheid op de acceptatie van het rechterlijk oordeel mede afhankelijk van het type rechtsgang dat aan de orde is. Ons is geen studie, nationaal noch internationaal, bekend over de effecten van kenmerken van procedurele gerechtigheid bij onderzoek pro Justitia op de opstelling van de betrokkene in het verdere verloop van het justitiële proces. Wel is er in beperkte mate onderzoek gedaan in de Verenigde Staten naar het effect van procedurele gerechtigheid bij *civil commitment procedures*. Het gaat hierbij om onvrijwillige opnamen van betrokkenen met een psychiatrische stoornis, enigszins vergelijkbaar met een BOPZ-zitting in Nederland. Er is enige empirische ondersteuning voor gevonden dat kenmerken van procedurele gerechtigheid zoals 1) het zorgvuldig uitleggen van het doel van de zitting; 2) betrokkene gelegenheid geven om zijn mening in te brengen; 3) het geven van aandacht aan de betrokkene; en 4) een respectvolle benadering tijdens de zitting, leiden tot een verbeterde samenwerking. Dit blijkt onder meer uit het accepteren van medicatie gedurende de op de zitting volgende behandeling.⁷ Ook wordt een opname dan als minder gedwongen beleefd.⁸

Het met respect bejegenen van de betrokkene is een onderdeel van een communicatieve werkrelatie. Deze relatie wordt in het Engels met de term ‘rapport’ aangeduid. In Nederland spreekt men in dit verband wel van het opbouwen van het contact. Bij deze werkrelatie kunnen de volgende aspecten worden onderscheiden:

- Het kenbaar maken dat de onderzoeker *aandacht* (betrokkenheid) heeft voor de betrokkene;
- Het vormgeven van het contact door expressie te geven aan positieve gevoelens in de vorm van een *vriendelijke* en *respectvolle bejegening*;

7 M. Cascardi, N.G. Poythress & A. Hall, ‘Procedural justice in the context of civil commitment: an analogue study’, *Behavioral Sciences and the Law*, 2009, p. 731-740.

8 B.G. McKenna, A.I.F. Simpson & J.H. Coverdale, ‘Patients’ perceptions on admissions to forensic psychiatric hospital: a comparison study’, *International Journal of law and psychiatry*, 2003, p. 355-372.

- Het *afstemmen* van de interactie op de uitingen van de betrokkene.⁹

In therapeutische relaties verhoogt een goede communicatieve werkrelatie de geneigdheid tot het onthullen van emotioneel gevoelig materiaal.¹⁰ Aangetoond is dat de kwaliteit van herinneringen van getuigen verbetert door het opbouwen van een goed contact.¹¹ Ook leidt een positieve werkrelatie bij politieverhoren tot een toename van de bereidheid tot samenwerking van de betrokkene.¹²

Nu is een rapportage pro Justitia niet hetzelfde als een therapeutisch contact, een *civil commitment procedure*, een gesprek met een getuige of een politieverhoor. Wel kan op grond van de bevindingen bij deze uiteenlopende contexten de hypothese worden geformuleerd, dat de hierboven genoemde elementen van procedurele gerechtigheid ook bij het uitvoeren van een rapportage pro Justitia, zal leiden tot een toename van de bereidheid tot het naar voren brengen van (emotioneel) beladen informatie, en het meer willen samenwerken in het vervolgtraject na een rapportage. Het meer willen bespreken van beladen informatie kan de validiteit van het gedragsdeskundige onderzoek sterk vergroten. Bij een dergelijk onderzoek gaat het immers niet alleen om het inventariseren van objectieve gegevens maar vooral om toegang te krijgen tot de belevingswereld van de onderzochte. Naarmate de onderzoeker hiertoe meer toegang heeft, kan beter worden begrepen vanuit welke psychische gesteldheid en motieven de onderzochte tot het ten laste gelegde is gekomen. Dit is zowel van belang bij het adviseren in welke mate de stoornis invloed heeft gehad op het ten laste gelegde, als bij het inschatten van het recidiverisico en de indicatie voor een mogelijk te adviseren behandeling. Een toename in de bereidheid tot samenwerken kan zich onder meer uiten door het eerder willen accepteren van een opgelegde sanctie, zoals bijvoorbeeld een behandeling als bijzondere voorwaarde in het kader van een (deels) voorwaardelijk strafdeel.

Bovengenoemde hypothese zal door onderzoek getoetst dienen te worden. Een dergelijk onderzoek is complex, gezien alle daarbij komende en vaak moeilijk te controleren variabelen. Een eerste stap kan bestaan uit het onderzoeken in hoeverre

9 T. Driskell, E.L. Blickensderfer & E. Salas, 'Is three a crowd? Examining rapport in investigative interviews', *Group dynamics: theory, research and practice*, 2012, p. 1-13.

10 M.J. Leach, 'Rapport: A key to treatment success', *Complementary therapies in clinical practice*, 2005, p. 262-265.

11 J.P. Vallano & N. Schreiber Compo, 'A comfortable witness is a good witness: rapport-building and susceptibility to misinformation in an investigative mock-crime interview', *Applied Cognitive Psychology*, 2011, p. 960-970.

12 R. Bull & S. Soukara, 'Four studies of what really happens in police interviews', in: G.D. Lassiter & C.A. Meissner (eds.), *Police interrogations and false confessions: Current research, practice, and police recommendations*, Washington, DC: American Psychological Association 2010, p. 81-95; A. Abbe & S.E. Brandon, 'The role of rapport in investigative interviewing: A review', *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 2013, p. 237-249.

enkele van de hierboven beschreven kenmerken van procedurele gerechtigheid aan te treffen zijn in rapportages pro Justitia.

3 Onderzoek

De informatieve kenmerken van procedurele gerechtigheid komt bij rapportages pro Justitia tot uiting in de mate waarin de onderzochte wordt geïnformeerd over zijn rechten. Een onderdeel hiervan is dat de onderzochte wordt geïnformeerd over het doel en uitvoering van het onderzoek en de rechten die hij daarbij heeft. Deze voorlichting betreft meerdere complexe onderwerpen. Het enkel mondeling voorlichten door de gedragsdeskundige maakt het voor de onderzochte moeilijk deze informatie tot zich te nemen. Wanneer de onderzoeker bij het informeren mede gebruik maakt van schriftelijke informatie, is de onderzochte ook minder afhankelijk van hoe een individuele rapporteur uitvoering geeft aan (de uitgebreidheid van) diens informatieplicht. Hij kan alle informatie nog eens rustig nalezen en er op terugkomen. Sinds november 2012 geeft het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP) een informatiebrochure voor onderzochten uit.¹³ Onderdeel van het informeren van de onderzochte is deze te wijzen op de mogelijkheid een klacht over de rapporteur in te dienen. Een klacht kan langs meerdere wegen worden ingediend zoals via de raadsman, bij het NIFP indien deze betrokken is geweest bij bemiddeling tussen opdrachtgever en rapporteur, en bij het Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg.

Andere rechten betreffen het inzage- en correctierecht van de onderzochte. Met het oog op de wenselijkheid van het door de onderzochte kunnen inbrengen van de eigen zienswijze (*voice*), is het van belang om te onderzoeken in hoeverre invulling wordt gegeven bij de afronding van het rapport aan het inzage- en correctierecht, en in welke mate onderzochten gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid correcties voor te stellen.

3.1 Materiaal en methode

Onderzocht zijn vijftig psychologische en vijftig psychiatrische rapportages pro Justitia die zijn uitgebracht in de periode 2012 - april 2015.¹⁴ In deze periode is eerst geselecteerd op monodisciplinaire rapportages. Wanneer dit bij een discipline niet leidde tot een vijftigtal rapportages werden ook multidisciplinaire rapportages geselecteerd. Het

13 Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie, *Psychologische en psychiatrische rapportage in strafzaken. Informatie voor onderzochte*, Utrecht: NIFP, november 2012.

14 De beoordeling van de rapporten werd verricht door S. Pompies en W.A. Schenk, MSc, beiden werkzaam bij het Nederlands Register voor Gerechtelijk Deskundigen (NRGD). De auteurs zijn hen erkentelijk voor hun inspanningen. De heer M.M.A. Smithuis, als directeur verbonden aan het NRGD, wordt dank gezegd voor zijn commentaar op het concept van deze bijdrage.

betreft geanonimiseerde rapportages die zijn ingebracht bij het Nederlands Register voor Gerechtelijke Deskundigen (NRGD) in het kader van een (her)aanvraag tot registratie. Alle rapporteurs zijn NRGD-geregistreerd. Per rapporteur is maximaal één rapport onderzocht. Rapportages die onder supervisie zijn opgesteld, tripel-rapportages, tbs-verlengingsrapporten, longstay-rapportages en klinische-observatierapporten zijn geëxcludeerd.

De volgende vragen zijn beoordeeld aan de hand van de tekst in het rapport bij de paragraaf ‘Onderzoeksopzet’.

1. Blijkt uit het verslag dat onderzochte is geïnformeerd over het inzage-recht?
2. Blijkt uit het verslag dat onderzochte is geïnformeerd over het correctierecht?
3. Blijkt uit het verslag dat onderzochte is geïnformeerd over de mogelijkheid om een klacht in te dienen over de rapporteur?
4. Blijkt uit het verslag dat bij het informeren van betrokkene gebruik is gemaakt van een vorm van schriftelijke informatie?

De volgende vragen worden beoordeeld aan de hand van de tekst in het rapport *na de* beantwoording van de vragen.

Toelichting: Het gaat met name om de tekst onder de kop ‘Bespreking met de betrokkene’. Het is echter mogelijk dat op een andere plaats dan bij de paragraaf ‘Bespreking met de betrokkene’ wordt vermeld dat betrokkene in de gelegenheid is gesteld, gebruik te maken van het inzage- en correctierecht.

5. Blijkt uit het rapport dat onderzoeker onderzochte het rapport ter inzage heeft gegeven?
6. Blijkt uit het rapport dat onderzochte gelegenheid heeft gekregen tot het doen van voorstellen tot correcties?
7. Blijkt uit het rapport dat onderzochte concrete voorstellen heeft gedaan voor correcties?

3.2 Resultaten

De rapportages naar onderzoeksmodaliteit zijn vermeld in tabel 1. Conform de onderzoeksopzet betreft het overgrote deel monodisciplinaire rapporten

Tabel 1: Rapporten naar rapportagemodaliteit

<i>rapportagemodaliteit</i>	<i>aantal</i>	
monodisciplinair psychologisch	43	43%
multidisciplinair psychologisch	7	7%
monodisciplinair psychiatrisch	43	43%
multidisciplinair psychiatrisch	7	7%
<i>totaal</i>	100	100%

De verdeling van de rapportages naar het jaar van herkomst wordt weergegeven in tabel 2. De verdeling over de jaren 2012 t/m 2014 is grofweg gelijk. Uit 2015 is een gering aantal rapporten onderzocht.

Tabel 2: Rapporten verdeeld naar jaar van herkomst

<i>rapportages naar jaar van herkomst</i>	<i>2012</i>		<i>2013</i>		<i>2014</i>		<i>2015</i>		<i>totaal</i>	
psychiater	22	44%	15	30%	12	24%	1	2%	50	100%
psycholoog	14	28%	18	36%	17	34%	1	2%	50	100%

Per rapport werd bij de paragraaf 'Onderzoeksopzet' de vermelding van de verstrekte informatie beoordeeld. De resultaten hiervan zijn in tabel 3 weergegeven.

Tabel 3: Rapportages met verstrekte informatie aan de onderzochte

<i>rapportages naar verstrekte informatie</i>	<i>psychiater</i>		<i>psycholoog</i>		<i>totaal</i>	
geïnformeerd over inzagerecht	12	24%	14	28%	26	26%
geïnformeerd over correctierecht	12	24%	12	24%	24	24%
geïnformeerd over klachtmogelijkheid	0	0%	0	0%	0	0%
NIFP-brochure met info over onderzoek verstrekt	1	2%	2	4%	3	3%

Tabel 3 laat zien dat uit het overgrote deel van de rapporten niet blijkt dat de onderzochte voorafgaande aan het onderzoek geïnformeerd wordt over het inzage- en correctierecht. De mogelijkheid om een klacht over de rapporteur in te dienen wordt zelfs in geen enkel rapport vermeld. Hierbij dient te worden aangetekend dat in de NIFP-informatiebrochure wel de mogelijkheid van het indienen van een klacht wordt beschreven. Uit slechts 3% van de rapporten blijkt dat de onderzoeker deze informatiebrochure aan de onderzochte heeft verstrekt.

Naast het informeren van de onderzochte over het inzage- en correctierecht, is nagegaan in hoeverre uit het rapport blijkt dat het inzage- en correctierecht is gerealiseerd,

en of de onderzochte concrete voorstellen heeft gedaan voor correcties. De uitkomsten daarvan staan in tabel 4.

Tabel 4: Rapportages naar gerealiseerd inzage- en correctierecht

<i>rapportages naar gerealiseerd inzage- en correctie-recht</i>	<i>psychiater</i>		<i>psycholoog</i>		<i>totaal</i>	
onderzoeker heeft inzage verstrekt	14	28%	26	52%	40	40%
onderzoeker heeft gelegenheid gegeven correcties	12	24%	16	32%	28	28%
onderzochte heeft concrete voorstellen gedaan voor	5	10%	8	16%	13	13%

Daarnaast wordt in dertien rapporten aangegeven dat de betrokkene afzag van inzage in het rapport. In drie rapporten wordt vermeld dat er geen inzage kon worden gegeven doordat de betrokkene niet (meer) bereikbaar was. In één rapport staat aangegeven dat de onderzochte de Nederlandse taal niet machtig was en dat om die reden is afgezien van het verstrekken van inzage in het verslag. In een ander rapport wordt vermeld dat het rapport op verzoek van betrokkene werd voorgelezen. Dit is door ons beoordeeld als dat er inzage is gegeven in het verslag.

In totaal blijkt dus uit zeventien rapporten dat de rapporteur wel inzage aan de onderzochte heeft aangeboden, maar dat dit door aan de onderzochte gerelateerde redenen niet is geëffectueerd. Wanneer deze zeventien rapporten worden opgeteld bij de 40 rapporten waarin inzage is verstrekt, dan is in 43% van de rapporten geen inzage in het rapport aangeboden aan de onderzochte.

Van de 40 rapporten waarin vermeld wordt dat er inzage is verstrekt, is slechts bij 28 rapporten ook aan de onderzochte gelegenheid gegeven om correcties aan te brengen. In slechts ongeveer de helft van deze gevallen heeft een onderzochte ook daadwerkelijk voorstellen voor correcties gedaan.

In tabel 5 zijn de bevindingen per jaar uitgesplitst.

Tabel 5: Aantal rapporten per jaar naar informatie over resp. gerealiseerd inzage en correctierecht

<i>rapporten naar informatie over resp. gerealiseerd inzage- en correctierecht</i>	2012		2013		2014		2015	
geïnformeerd over inzage-recht	4	11%	10	30%	10	34%	2	100%
geïnformeerd over correctierecht	2	6%	10	30%	10	34%	2	100%
geïnformeerd over klachtmogelijkheid	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
NIFP-brochure met info over onderzoek verstrekt	0	0%	0	0%	2	7%	1	50%
onderzoeker heeft inzage verstrekt	10	28%	14	42%	16	55%	2	100%
onderzoeker heeft gelegenheid gegeven correcties aan te dragen	5	14%	8	24%	13	45%	2	100%
onderzochte heeft concrete voorstellen gedaan voor correctie(s)	2	6%	3	9%	6	21%	2	100%
totaal aantal rapporten per jaar	36	100%	33	100%	29	100%	2	100%

Uit bovenstaande tabel is op bijna alle onderzochte onderdelen van de rapportages een stijgende lijn te zien over de jaren heen.¹⁵ Uitzonderingen hierop zijn het informeren over de klachtmogelijkheid en het verstrekken van de NIFP-informatiebrochure. Het jaar 2015 wordt vanwege het beperkte aantal rapporten hierbij buiten beschouwing gelaten.

Tot slot is daar nog de vraag in hoeverre bij de uitkomsten van het voorgaande verschillen bestaan tussen gedragsdeskundigen die een eerste aanvraag indienen voor registratie in het NRGD en degenen die verzoeken om herregistratie. Bij de onderzochte zaken gaat het om 54 initiële verzoeken tot registratie in het NRGD en in 46 zaken om herregistratie.¹⁶

15 De kleine aantallen rapporten per jaar maakt dat de verschillen over de jaren heen niet adequaat kunnen worden onderzocht op statistische significantie.

16 Ook hier geldt dat de verschillen vanwege de kleine aantallen niet adequaat op statistische significantie kunnen worden onderzocht.

Tabel 6: Rapporten naar informatie over resp. gerealiseerd inzage- en correctierecht bij initiële verzoeken tot registratie versus verzoek tot herregistratie

	<i>initiële registratie</i> (N=54)		<i>herregistratie</i> (N=46)	
geïnformeerd over inzagerecht	9	17%	17	37%
geïnformeerd over correctierecht	7	13%	17	37%
geïnformeerd over klachtmogelijkheid	0	0%	0	0%
NIFP brochure met info over onderzoek verstrekt	0	0%	3	7%
onderzoeker heeft inzage verstrekt	18	33%	24	52%
onderzoeker heeft gelegenheid gegeven correcties aan te dragen	11	20%	17	37%
onderzochte heeft concrete voorstellen gedaan voor correctie(s)	5	9%	8	17%

4 Discussie

Uit het onderhavige onderzoek komt naar voren dat het informeren van onderzochten voorafgaand aan het onderzoek sterk tekortschiet. Dat het informeren van de betrokkene over diens rechten geen vaste praktijk is voor gedragsdeskundigen komt ook naar voren bij een eerder onderzoek waarbij *gedragsdeskundigen* hierover zijn *bevraagd*.¹⁷ Bij dat onderzoek bleek dat in 25% van de rapportages de onderzochte niet werd gewezen op het inzagerecht en in 35% niet op het correctierecht. Dit onderzoek werd uitgevoerd in de periode 2010-2011. Er werd toen niet onderzocht in hoeverre de gedragsdeskundige NRGD-geregistreerd was. Mogelijk werden door de rapporteurs voor een deel sociaal wenselijke antwoorden gegeven.

De huidige bevindingen doen de vraag rijzen of rapporteurs wel voldoende doordrongen zijn van het belang van het informeren van de onderzochte over diens rechten bij pro Justitia-onderzoek. Het adequaat informeren van onderzochten is naast een recht van de onderzochte ook een belangrijk kenmerk van procedurele gerechtigheid. Weten welke rechten men als onderzochte heeft, draagt bij aan het gevoel enige controle over het onderzoek te hebben. Een geïnformeerde onderzochte weet dat hij niet geheel afhankelijk is van de opstelling van de rapporteur. De onderzochte kan immers kennismaken van de inhoud van het rapport, daar commentaar op geven en

17 J.W. Hummelen, C.M. van Esch, E. Schipaanboord & T.S. van der Veer, 'Het inzage- en correctierecht bij gedragsdeskundig onderzoek in strafzaken', *Expertise en Recht*, 2013, p. 44-49.

ook correcties voorstellen. Het gevoel van behoud van enige controle kan de spanning, die inherent verbonden is aan het onderzoek, doen afnemen. Afname van spanning kan daarbij leiden tot een minder defensieve opstelling van de onderzochte.

Een belangrijk onderdeel van het informeren van een onderzochte betreft ons inziens het wijzen op de mogelijkheid om een klacht in te dienen over de rapporteur. Hierdoor wordt aangegeven dat de rapporteur zich dient te kunnen verantwoorden over zijn opstelling tijdens het onderzoek en de kwaliteit van het rapport. De onderzochte wordt daarmee geïnformeerd over de mogelijkheid de rapporteur ter verantwoording te roepen. Hiermee wordt niet alleen de onderzochte een mogelijkheid tot enige controle over het onderzoek gegeven, maar ook wordt op die manier duidelijk dat de onderzochte als gelijkwaardige procesdeelnemer wordt behandeld. Het zo uitvoerig informeren van de onderzochte kan deels ook worden beschouwd als een uitdrukking van een respectvolle bejegening.

In november 2012 heeft het NIFP een informatiebrochure uitgebracht, die bedoeld is om de verdachte te informeren over zijn rechten bij gedragsdeskundig onderzoek in strafzaken. Het is opmerkelijk te noemen dat rapporteurs die brochure slechts sporadisch blijken te gebruiken. Het enkel mondeling informeren van een betrokkene zal vrijwel altijd onvolledig zijn. Het informeren betreft naast bovengenoemde elementen ook de reden van het onderzoek, de rol van de onderzoeker – met name het onderscheid dat deze geen hulpverlener is – de werkwijze bij het onderzoek, de mogelijkheden tot het verzamelen van informatie door de rapporteur, ook wanneer een onderzochte niet wil meewerken, de reikwijdte van de geheimhoudingsplicht van de rapporteur en het ontbreken van een blokkeringsrecht. Dit zijn erg veel onderwerpen om mondeling toe te lichten. Het verdient daarom aanbeveling dat een betrokkene op hoofdlijnen mondeling wordt geïnformeerd en daarnaast een informatiebrochure krijgt uitgereikt, waarin de materie uitvoerig wordt beschreven. Tijdens een vervolcontact kan indien gewenst, een betrokkene aan de rapporteur vragen om een nadere toelichting.

In dertien procent van de rapporten wordt aangegeven dat de onderzochte van inzage afzag. Vanuit het perspectief van procedurele gerechtigheid is het wenselijk dat zoveel mogelijk onderzochten hun recht op inzage effectueren. Ditzelfde geldt ten aanzien van het gebruikmaken van het correctierecht. Uiteindelijk stelt slechts twaalf procent van de onderzochten correcties voor. Ook dit percentage zou vanuit het oogpunt van procedurele gerechtigheid duidelijk hoger moeten liggen.

Het voorgaande roept de vraag op in hoeverre een rapporteur zich inspant om een onderzochte te bewegen om het rapport in te zien en correcties voor te stellen. In principe zou een van de kwaliteitsparameters van een rapporteur kunnen zijn hoe vaak onderzochten gebruik maken van hun inzage- en correctierecht. Wanneer bij een rapporteur de onderzochten frequent afzien van deze rechten, zou dit ook een aandachtspunt dienen te vormen bij de *collegial review*.

Wanneer we de bevindingen over de jaren heen bekijken, is er sprake van een stijgende lijn ten aanzien van zowel het informeren van de verdachte als de frequentie waarin onderzochten gebruikmaken van het inzage- en correctierecht. De verschillen over de jaren heen zijn echter, zoals reeds vermeld, vanwege de kleine aantallen niet adequaat op statistische significantie te onderzoeken. Ervan uitgaande dat er inderdaad over de jaren heen een relevante verbetering is opgetreden, kan een mogelijke (deel)verklaring hiervoor zijn dat er in 2012 door het verschijnen van een proefschrift over het beperkt nakomen van deze verplichtingen, meer aandacht voor deze onderwerpen kwam.¹⁸ Een andere verklaring kan zijn dat bij de beoordeling door de toetsingsadviescommissies (TAC) van het Nederlands Register voor Gerechtelijk Deskundigen, onder meer wordt gezien op welke wijze de rapporteur invulling heeft gegeven aan het inzage- en correctierecht. Wanneer hierbij tekortkomingen worden vastgesteld, vermeldt de TAC dit in het beoordelingsverslag. Dit verslag krijgt de aanvrager ook toegezonden. Het ligt in de rede dat rapporteurs zich de opmerkingen in dat verslag aantrekken en zo de kwaliteit van rapporten bij de aanvraag voor herregistratie verbeteren. Uit onze bevindingen komt echter naar voren dat ook bij aanvragers voor herregistratie er nog duidelijk ruimte voor verbetering bestaat.

Hjalmar van Marle is op vele terreinen van de forensische psychiatrie actief geweest. Een van die gebieden betreft de rapportage pro Justitia. Hij is ook een van de redacteurs van het boek 'Gedragskundige rapportage in het strafrecht'.¹⁹ Onze bijdrage is een uiting van de waardering voor zijn inspanningen op dit gebied.

18 C.M. van Esch 2012. Een van de promotores bij dit proefschrift was H.J.C. van Marle.

19 H.J.C. van Marle, P.A.M. Mevis & M.J.F. van der Wolf (red.), *Gedragskundige rapportage in het strafrecht*, Deventer: Kluwer 2008.